

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שני אורסאהן
מליובאוויטש

ת ש א

יוצא לאור על ידי מערכת
"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לכריאה

שבעים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר מה"מ

תשא ב

ובתוס' הקשו „דא"כ במוצאי יו"ט אמאי לא תקינו בשמים (וממשיך) ולכך נראה דביום טוב ליכא נשמה יתירה, ומה שביו"ט שחל להיות במוצאי שבת אין מברכים על הבשמים — „משום ד- שמחת יו"ט ואכילה ושת' מועיל כמו בשמים" (ובמקום אחר כתבו בתוס' „כיון דיש לו מאכלים חשובים וטובים מיישב דעתו ממילא בלא ריח בשמים").

[וכן פסק אדה"ז בשולחנ'ו, דכשחל יו"ט במוצ"ש „א"צ לבשמים שתענוג יו"ט ושמחתו משיב את הנפש].

וצ"ב במאי פליגי, כי דוחק לומר דפליגי במציאות אם ביו"ט ישנה נשמה יתירה. ובפרט שבזהר"י מפורש שגם ב- יו"ט יש נשמה יתירה.

ב. והנה בתירוץ דברי הרשב"ם — שלכאורה תמוהים הם, כקושיית התוס', דא"כ היו צריכים לברך על הבשמים גם במוצאי יו"ט — יש לומר שכוונתו ע"ד מ"ש הר"ן¹¹ בטעם שאין מברכים על ה- בשמים משבת ליו"ט, וז"ל: דמשבת לחול שיצא ממנוחה שלימה לעמל גדול צריך הנחת הנפש בבשמים אבל משבת ליו"ט

א. אי' בגמ': נשמה יתירה ניתנה בו באדם בע"ש במוצאי שבת נוטלין אותה ממנו שנאמר [בפרשתנו: וכיום השביעי] שבת וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש (וינפש דורש בנוטריקון ווי נפש). וכתבו הראשונים (וכן הוא בזהר¹²) שזהו הטעם לתקנת חכמים להריח בבשמים בכל מוצאי שבת — כדי להשיב את הנפש ש- דואבת על איבוד הנשמה יתירה במוצאי שבת [וכן פסק אדמו"ר הזקן בשולחנ'ו: הנהיגו חכמים להריח בבשמים בכל מו"ש כדי להשיב את הנפש שהיא דו- אבת ליציאת השבת בשביל הנשמה יתירה שהלכה לפיכך מיישבים ומשמחין אותה בריח טוב].

אמנם במוצאי שבת שחל בו יו"ט אין מברכים על הבשמים — ונחלקו הראשו- נים בטעמו של דבר:

הרשב"ם¹³ כתב „שהרי גם ביו"ט יש לנו נשמה יתירה כשבת".

-
- (1) תענית כז, ב. ועד"ז בביצה טז, א (בשינוי לשון קצת).
 - (2) לא, יז. וראה בעלי התוס' עה"פ.
 - (3) פרש"י תענית שם. ובפרש"י ביצה שם „דרשינו ל' אי על הנפש שהלכה לה".
 - (4) רשב"ם ותוס' פסחים קב, סע"ב. תוד"ה כי — ביצה לג, ב. שו"ת הרשב"א ח"ג סר"צ. ועוד — הובא לקמן בפנים.
 - (5) ח"ב רח, ב. ח"ג לה, ריש ע"ב.
 - (6) אר"ה ר"ס רצו.
 - (7) פסחים שם.
-

- (8) פסחים שם ד"ה רב אמר.
- (8*) ועד"ז הוא בשו"ת הרשב"א שם. אר"ז ח"ב ס"י צב בשם ר"י בר' שמואל. ארחות חיים הלכות מגילה אות ג. כל בו ס"י מא. ועוד.
- (9) ביצה שם סד"ה הנ"ל.
- (10) אר"ה סתע"ג ס"ו.
- (11) ח"א פא, ב. ח"ג כט, א. רמב, ב. תקו"ז ת"ז (כב, א). תכ"א (מה, ב). ועוד. וראה שערי זהר לביצה טז, א.
- (12) פסחים שם. ועד"ז במאירי שם.

* ידועה השקו"ט אם הפירוש לתענית הוא לרש"י — ראה שם הגדולים להחיד"א מערכת רש"י קרוב לסופו.

רה" ע"ד הנגלה. דבזהר"י מפורש דענין
„נשמה יתירה“ הוא המשכת „נשמה נוס-
פת“ מלמעלה ביום השבת (כמובן הפשוט
ד„נשמה יתירה“); אמנם בנגלה דתורה
מבואר ענין נשמה יתירה באופן אחר¹⁵:

רש"י בפירושו לש"ס (במס' ביצה¹⁶)

(14) ראה בהנסמן בהערה 5, והערה 11.
(15) עפ"י מתורץ בפשטות מ"ש אדה"ז בשו"ע
(או"ח סתצ"א ס"א) ש„ביו"ט אין לאדם נשמה יתירה
כלל“ — אף שבזהר מפורש (כנ"ל סוס"א) שגם ב-
יו"ט יש נשמה יתירה (ראה בכ"ז שער הכולל פ"ז
אות כבי) — כי בשו"ע קאי אדה"ז בענין נשמה
יתירה ע"פ נגלה והלכה למעשה דתורה, וע"ד ה-
נגלה ביו"ט אין לאדם נשמה יתירה כלל (כדלקמן
ס"ד"ה בארוכה).

ולהעיר גדולה מזו מצינו — בנוגע לדינא:
בהל' שבת (או"ח סרמ"ב ס"ז) פסק אדה"ז, ד„אם
הגדים מייקרים השער של הדגים ומחמת זה יש כמה
בני אדם שאין יכולים ליקח דגים לשבת נכון לתקן
שלא יקנה שום ישראל מהם דגים איהו שבתות כו“,
ובקור"א שם „אין טעם בדרך הנגלה שיתקנו דוקא
דגים כו“.

כלומר: למרות המפורש בקבלה** הענין ד-
אכילת דגים בש"ק וגודלו, ולא עוד, אלא שאדה"ז
מביא זאת בסידורו (סדר סעודה שלישית) השווה
לכל נפש „וטוב לאכול דג בסעודה זו יותר מבשאר
סעודות“ — מ"מ, מכיון ש„אין טעם בדרך הנגלה
שיתקנו דוקא דגים“, לכן „נכון לתקן שלא יקנה
שום ישראל . . . דגים“ (גם אלו שידם משגת), א"יזה
שבתות“.

(16) טז, א ד"ה נשמה יתירה. וראה דק"ט שם
בשינוי לשון.

(*) שם כתב: וקרוב לומר שחיבת כלל הוא
טעות המעתיק וצ"ל אין לאדם נשמה יתרה כמו
בשבת — ואשר בשו"ע אדה"ז דפוס קאפוסט חסר
כל סעיף א).

(**) ראה עמק המלך שער תיקוני התשובה פ"ה
(יז, ג). וראה שער הכולל פ"ז סק"ה. מאמרי
אדה"ז — הקצרים ע' ט; ענינים ע' תי.

הרי יש ביו"ט ג"כ קצת מנוחה ומיו"ט
לחול גם כן אינו יוצא ממנוחה גמורה
שהרי טרח באוכל נפש ולפיכך אין
מברכין על הבשמים בשניהם.

ועד"ז י"ל להרשב"ם, דמ"ש דגם ב-
יו"ט יש נשמה יתירה, אין כוונתו שהיא
באותה הדרגא של הנשמה יתירה דשבת,
אלא בדרגא פחותה יותר [וכמפורש
בזהר¹³ שיש נשמה יתירה לא רק ביו"ט
אלא אפילו בר"ח (שאין אפילו ברכת
הבדלה), ועכצ"ל שיש כמה מדריגות
ב„נשמה יתירה“], ולכן אין ברכת בשמים
גם במוצאי יו"ט, כי דאבון נפש כזה
הדורש ריח טוב בא רק מיציאת הנשמה
יתירה שבאה בשבת (שהיא מדריגה
גבוהה כו), משא"כ מיציאת נשמה יתירה
דיו"ט אין הנפש דואבת עד כדי להצריך
בשמים.

ומכל מקום ביו"ט שחל במוצאי שבת
אין מברכים על הבשמים (אף שהנשמה
יתירה דשבת הלכה לה) — כי מאחר
שישנה „נשמה יתירה“ של יו"ט, אין ה-
נפש דואבת כ"כ להצריך בשמים ל„הנ-
חת הנפש“ (ע"ד דברי הר"ן הנ"ל).

ג. עפ"ז יש לבאר גם פלוגתת ה-
רשב"ם והתוס':

לדעת הרשב"ם השינוי בין נשמה ית-
רה דשבת לנשמה יתירה דיו"ט אינו
גדול עד כדי להצריך „הנחת הנפש ב-
בשמים“; משא"כ לדעת התוס', גם ה-
יציאה משבת ליו"ט גורמת לדאבון ה-
נפש במדה כזו שצריכים להנחת והשבת
הנפש, אלא שהשמחה והעונג דיו"ט הם
במקום פעולת הבשמים.

ויובן בהקדים ביאור ענין „נשמה ית-
ירה“

(13) ח"א שם. תקו"ז שם. וראה שערי זהר הנ"ל.

לדעת הרשב"ם (וכן הר"ן) מנוחה ד' יו"ט היא באותו סוג וגדר דמנוחת שבת²² אלא שהיא פחותה ממנה, שינוי בכמות, ולכן כאשר יו"ט בא תיכף לאחר ה' שבת, אפשר למנוחת יו"ט להחשב כעין המשך למנוחת שבת, ואין הנפש דואבת מיציאת שבת ליו"ט;

משא"כ לדעת התוס', מנוחת שבת היא חפצא של מנוחה אחרת, ההבדל בין מנוחת שבת ומנוחת יו"ט אינו רק שינוי בכמות אלא גם שינוי באיכות.

[וי"ל שמעין זה יש ללמוד מדיוק לשון הרמב"ם בהתחלת ה' שבת²³ וב' התחלת הלכות שביתת יו"ט: בה' שבת פתח בהחיוב, "שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה שנאמר²⁴ וביום השביעי תשבות", ואילו בה' שביתת יו"ט פתח בהאיסור, "ששת ימים האלו שאסרן ה' כתוב בעשיית מלאכה כו' הן הנקראין ימים טובים ושביתת כולן שוה שהן

מפרש, "נשמה יתירה" – "רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה ו' יאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו". וב' מקום אחר (בפרש"י לתענית²⁵) פי' נשמה יתירה, "שמרחיבים דעתו לאכילה ו' שתי"י²⁶. ובתרי"ג²⁷ איתא, "וטעם הבשמים במוצאי שבת מפני הנפש יתירה שהיתה לו ממנוחת שבת והוא מצטער עכשיו כשהלכה אותה מנוחה ממנו ומריח ב' בשמים כדי ליישב נשמתו". ובתשובת הרשב"א²⁸: וי"מ נשמה יתירה דהיינו ה' מנוחה והעונג שהנפש מוצאה בשבת כאילו היא נשמה יתירה וכשעובר ממנו ונכנס בימי הטורח והענוי כאילו אבדה ממנו נשמה יתירה והוא נחלש.

ושמעין מהא שפירוש, "נשמה יתירה" אינו במוכן הפשוט – נשמה נוספת – אלא מצב נפשי הבא כתוצאה ממנוחת השבת ועונג שבת.

ועפ"ז יש לומר שפלוגתת הרשב"ם ותוס' היא בהגדר דמנוחה ואיסור מלאכה כה ביו"ט, אם הוא באותו הגדר דמנוחה ואיסור מלאכה דשבת, והשינוי הוא רק בכמות – דמלאכות מסויימות (מלאכת או"נ) מותרות; או דהוי שינוי באיכות המנוחה, ואיסור מלאכה דיו"ט הוא חפצא של מנוחה אחרת ממנוחת שבת²⁹:

(17) כז, ב ד"ה נשמה יתירה (הב'). וראה לעיל שוה"ג להערה 3.

(18) ברש"י שבע"י, "דעת רחבה, ומתאב לאכול ולשתות כו", ואח"כ נתוסף בחצעי"ג, "וכדי ליישב דעתו שניטלה ממנו אותה תאבון מברכין על ההדס במוצאי שבת ואין מברכין במוצ"ש שחל ביו"ט שלא ניטלה ממנו תאותו".

(19) לברכות נא, ב.

(20) ח"ג סר"צ. הובא באבודרהם סדר מוצאי שבת ופירושו (סדר הבדלה).

(21) להעיר מהשקו"ט ופלוגתת הראשונים בפירוש ההיתר של מלאכת אוכל נפש ביו"ט – אם

הם סוג מיוחד של מלאכות שעליהן לא נאמר האיסור כלל, או שאותן המלאכות הותרו לצורך הנאת ושמחת יו"ט. בסגנון אחר: אוכל נפש הוא סימן, או טעם, כלומר: "מלאכת עבודה" אסרה תורה, פרט למלאכת אוכל נפש שאינה בכלל שם זה של "מלאכת עבודה", או שלא קלות המלאכה (שאינה "עבודה") היא הגורמת, אלא ששמחת יו"ט הוא שבשבילה התירה התורה לעשות מלאכה ביו"ט (ראה רמב"ן אמור כג, ז. מגיד משנה לרמב"ם ריש ה' יו"ט ושם ה"ה. ובכ"מ).

וראה בכ"ז לקר"ש ח"א ע' 34 ואילך. וש"נ. והשאלה שבפנים יש לה מקום לפי ב' האופנים שבהערה. ואכ"מ.

(22) להעיר מפרש"י פסחים מו, ב ד"ה מד' אורייתא – דשבת ויו"ט חדא קדושה היא דתרווייהו שבת איקרו.

(23) מהשיעורים דשבוע זה (תשמ"ז) (דג"פ ליום).

(24) משפטים כג, יב.

הגברא²⁸, עד שזהו כאילו שנכנסה בו נשמה יתירה.

יש לומר שזה מובן גם ממקור ה- לימוד להענין דנשמה יתירה, שנלמד (כנ"ל) ממ"ש בפרשתנו „שבת וינפשי“:

החידוש דפ' שבת בפרשתנו לגבי פ' שבת בעשה"ד²⁹ הוא, שבעשה"ד הגדרת מהות יום השבת היא היותו יום מובדל משאר הימים, „כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ גו', וינח ביום ה- שביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו“³⁰; ואילו בפרשתנו הגדרת מהות יום השבת היא – „אות היא בנינו וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדישכם“³¹, „ביני ובין בני ישראל את היא לעולם“³².

כלומר: בעשה"ד מדובר ע"ד החפצא דיום השבת בפ"ע; ואילו בפרשתנו מבואר ע"ד פעולת השבת³³ בישראל, ש- ביום השבת נעשה שינוי בהגברא, בבני ישראל, משאר ימי השבוע.

(28) ראה ב"ר פ"א, ב: לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת. וראה ת"ר"ח שמות (תרלב, א) „כמו שהעיד ע"ז מן גדולי חכמי הרופאים שבליל שבת ויומו יש שינוי גדול בדפק שביד הישראל מחמת הארת אור העונג העצמי דיחידה כו". ומביא על זה דוגמא: וכמו שנעשה שינוי לטוב בדפק מאיוה עונג נפלא מ- בשורה טובה שתדשן עצם (משלי טו, ל) כמו שהי' ברבן יוחנן בן זכאי (גיטין נו, ב).

(29) יתרו כ, ח ואילך.

(30) שם, יא.

(31) לא, יג.

(32) לא, יז.

(33) אף שבפרטיות מצינו (ראה רש"י עירובין צו, א ד"ה מי שצריכין אות. מנחות לו, ריש ע"ב) שפסוק הא' בפרשתנו (לא, יג) קאי גם בימים טובים, שגם הם נק' אות. ואכ"מ.

אסורין בכל מלאכת עבודה כו"ל²⁵ – כי בשבת העיקר הוא ענין החיובי, המנוחה דשבת²⁶, וכיו"ט העיקר הוא האיטור והשלילה].

ומהאי טעמא ביציאה משבת ליר"ט מן הדין היו זקוקים לבשמים, אלא דשמחת יו"ט ואכילה ושתי' מועילים כמו ב- שמים.

ד. אמנם עדיין אין הענין מתיישב בלשונו הזהב של רבינו הזקן, שכתב בשולחנ²⁷ בטעם שאין מברכים בשמים במוצאי יו"ט – כי „ביו"ט אין לאדם נשמה יתירה כלל“, היינו שמוסיף על לשון התוס' (הנ"ל) תיבת „כלל“.

ולכאורה, ע"פ הנ"ל שלכו"ע יש איזו מדרגה של „נשמה יתירה“ גם ביו"ט – מדוע מוסיף ומדגיש אדה"ו ש„ביו"ט אין . . כלל“.

יש לומר הביאור בזה – שלדעת אדה"ו י"ל שפלוגתת הרשב"ם ותוס' היא בעצם הגדר דנשמה יתירה (ולכן, לפי שיטת התוס', אף דלא פליגי עם ה- רשב"ם במציאות, מ"מ, אין ביו"ט נשמה יתירה כלל).

ביאור הענין:

הטעם שהמצב דמנוחת שבת נק' בשם „נשמה יתירה“ – יש לומר, משום שהמנוחה והעונג דשבת אינם ענין צדדי ועראי, אלא שהם פועלים שינוי בעצם

(25) כי קיום העשה והל"ת שביו"ט – רמב"ם שם היב – הו"ע בפ"ע (וממשיך עדי"ו גם בריש הל' שבת).

(26) מנוחה, ולא ביטול מלאכה (צפ"ע"נ על ה- רמב"ם הל' שבת רפכ"א. ע"ש. וראה גם צפ"ע"נ שם רפ"א. ש"ת צפ"ע"נ דווינסק ח"ב סכ"ג).

(27) א"ר"ח סתצ"א ס"א.

וזהו מה שלמדו מהפסוק „ביום ה' שביעי שבת וינפשׁ שבפרשה זו דוקא, שיש נשמה יתירה — כי פירוש נשמה יתירה היינו שינוי הגברא שבא ע"י זה ש„שבת וינפשׁ, מנוחתו של הקב"ה³⁷ שניתנה להאדם ובהאדם.

ה. ועפ"ז מובנת הפלוגתא בין ה' רשב"ם ותוס' בנוגע ליו"ט:

לדעת הרשב"ם מנוחת שבת ומנוחת יו"ט הוי גדר אחד, והשינוי הוא רק בכמות (כנ"ל ס"ג), ולכן גם מנוחת יו"ט הוי בגדר „נשמה יתירה“:

[ואולי יש לומר, שלדעת הרשב"ם ה' ענין ד„נשמה יתירה“ קשור בעיקר (לא עם מנוחת שבת, אלא) בעונג ושמחת שבת³⁸, וכפשטות לשון רש"י הנ"ל³⁹ ד- „נשמה יתירה“ היא „רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה ויאכל וישחה כו"ו⁴⁰; וענין זה שייך גם ביו"ט דיש בו מצות שמחה והאכור"ש במועדות בכלל מצות עשה הואי, ו„נהגו להרבות במיני מאכלים ביו"ט יותר מבשבת“⁴² (אף שמובן שאינו דומה להנשמה יתירה ד-

ובפרט ע"פ מה שפרש"י על הפסוק „כי אות היא ביני וביניכם“ — „אות גדול לה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה“, דמשמעות הענין, שמנוחת האדם ביום השבת היא לא רק מנוחה סתם מטורח מלאכה, אלא ש(זהו יום מנוחתו של הקב"ה, ובמילא) מנוחת האדם ביום זה פועלת בו שינוי ועלי' במצבו.

וכן מודגש בלשון רש"י³⁴ „שבת שב-תו"ן — „מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי“, המנוחה דיום השבת היא בזה שהאדם משתנה לגמרי במצב נפשו למצב של „מרגוע“, ולא רק שנח מטורח המלאכה.

ולדוגמא: כאשר האדם ישבות ממלאכה ביום אחר (אפילו שביתה מכל מלאכה), לא תהי' זאת מנוחה הפועלת בו שינוי גברא, מנוחת מרגוע, כ"א „מנוחת ארעי" בלבד (כמו כאשר בן נח ישבות לגמרי ביום השבת, שלא יבוא עי"ן לידי מנוחה גמורה³⁵), ורק ביום השבת ניתן לבנ"י יום מנוחתו של הקב"ה, ועל ידי מנוחתו נתקדש ונעשה שינוי באדם מששת ימי החול³⁶.

(34) לא, טו.

(35) ראה מכילתא בבי' פסוקים הנ"ל (לא, יג. יז): ולא ביני ובין אומות העולם.

(36) ע"פ כהנ"ל בפנים יומתק הא שענין זה בשבת נאמר דוקא בפרשתנו, ראה פרש"י (פסוק יג) „אע"פ שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה“, והיינו שהייתה קס"ד לדחות את השבת בשביל מלאכת המשכן, כיון שע"פ מה שהי' ידוע לפניו — ענינה של שבת (רק) שלילה ואיסור מלאכה והמשכן ענינו השראת השכינה, וע"ז בא החידוש דפרשת שבת „כי אות היא ביני וביניכם גו' כי אני ה' מקדישכם גו'“, שהשכינה בשבת היא לא רק

שליטת עשיית מלאכה כ"א שבמנוחת שבת ישנה השראת קדושה בישראל. וראה מכילתא פרשתנו (לא, יד): כי קודש היא לכם מגיד שהשבת מוטות קדושה על ישראל.

(37) להעיר מפרש"י עה"פ.

(38) אלא שישנו גם בהמתענה בשבת (שהרי הוא מחויב בבשמים במוצש"ק). — שו"ע אדה"ו שם סי' רצו סיב (ממ"א שם בריש הסימן).

(39) ביצה שם. ועד"ז בתענית שם.

(40) ראה גם ספר הפרדס לרש"י ריש הלכות הבדלה (הוצאת עהרנרייך ע' כו): מפני שבשבת ניתנה נשמה יתירה באדם והוא שמח מתוך שאכל ונתענג ונח ושקט.

(41) רמב"ם הלי' שביתת יו"ט פ"ו ה"טו ואילך.

(42) שו"ע אדה"ו א"ח סתקכ"ט ס"ז.

* להעיר מענין עשה דוחה לית. וראה אגה"ת

את הנפש¹⁰⁰, שמזה מוכן, שבעצם היו צריכים לבשמים אלא שתענוג יו"ט ושמחתו הם במקום בשמים (שהם משייבים את הנפש)⁴⁷, והיינו דמכיון שאין ביו"ט נשמה יתרה כלל, לכן הנפש דואבת (גם) מיציאת שבת ליו"ט, אלא שמשייבין אותה, היינו שאין מניחין אותה לצאת ע"י תענוג יו"ט ושמחתו לפני זה⁴⁸, ע"ד פעולת הבשמים לאחרי שיצאה ביציאת השבת.

[משא"כ אם הי' איזה ענין של „נשמה יתירה“ ביו"ט, גם אם לא הי' באותו ה- אופן כמו בשבת, אזי הי' מקום לומר

גליון שו"ע אדה"ז — (ב' הלשונות אלא בשינוי סדר) „שמחת יו"ט ותענוג“. וכן באור זרוע שבהערה 8* „תענוג יו"ט ושמחתו“. אבל בתוס' פסחים שם שמחת יו"ט. ועד"ז בארחות חיים וכל בו „ונהנית ג"כ משמחת יו"ט“. ובשו"ת הרשב"א שם ובמ"מ לרמב"ם שם הזכיר רק עונג — „עונג יו"ט עולה כבשמים“. ואדה"ז לשיטתו דיש עונג ושמחה ביו"ט, כנסמן ב- הערה שלפנ"ז.

47) להעיר משינויי הלשונות בראשונים הנ"ל (שבהערה הקודמת): בתוס' פסחים: מועיל כמו בשמים. ועד"ז בשו"ת הרשב"א „עולה כבשמים“. ובאור זרוע „משיבה נפש שאנדה“. בארחות חיים וכל בו „הכנסת יו"ט לנפש במקום בשמים“. וב- רא"ש שם „דמחמת שמחת יו"ט ותענוג אין אדם מרגיש בחסרון הנפש“. ואכ"מ.

48) וזהו חידוש עיקרי לגבי פעולת הבשמים, הנאים (לאחרי תפלת ערבית) ביחד עם הדה"נ, היינו לאחרי יציאת השבת (ובמילא יציאת הנשמה יתירה) — משא"כ תענוג ושמחת יו"ט פועלים ב- הוספת יו"ט שבהש"ק, ואין יציאת הנשמה יתירה מעיקרא.

ולהעיר שבסעודה ג' דש"ק שנמשכה במוצ"ש שחל ביו"ט ואכל בלילה אומר יעו"י.

* (ואולי נכלל עונג בהמשך לשון התוס' „ואכילה ושתי“ — דאה שו"ע אדה"ז שנשמך בהערה שלפנ"ז. וראה לשון רש"י בביצה ותענית שם.

שבת, מאחר שבשבת יש מנוחה שלימה, הדרושה לשלימות העונג והשמחה):

משא"כ לדעת התוס', זה שיש מנוחה ביו"ט אינה אותה האיכות של מנוחה דיום השבת (כנ"ל סעיף ג) ואין מנוחה זו פועלת שינוי גברא להקרא בשם „נשמה יתירה“ של האדם, כי נשמה יתירה יש רק באותו הגדר דמנוחה שלימה, „מנוחת מרגוע“ מכל מלאכה שבשבת.

[וכמפורש ברשב"א שם²⁰: „וי"מ נשמה יתירה דהיינו המנוחה והעונג שהנפש מוצאה בשבת כאילו היא נשמה יתירה וכשעובר ממנו ונכנס בימיו⁴³ הטורח וה- ענוי כאילו אבדה ממנו נשמה יתירה והוא נחלש. ולפי פירוש זה, בשבת הוא שנתוספה בו נשמה מפני שהוא יום מנוח- חה ואפילו ממלאכת אוכל נפש משא"כ ביום טוב⁴⁴].

וי"ל שזוהי גם כוונת אדה"ז בכתבו²¹ שביו"ט „אין לאדם נשמה יתירה כלל“ — אף שגם ביו"ט יש מנוחה, וכן יש חיוב עונג ושמחה⁴⁵ — כי חידוש זה שבשבת, השינוי גברא שע"י „אני ה' מקדישכם“, לא נתפרש (כ"כ) ביו"ט.

והטעם שמדייק להוסיף הדגשה זו — כי בזה מבוארים דבריו בטעם שאין מברכין על הבשמים במוצאי שבת ליו"ט — „לפי . . . שתענוג יו"ט ושמחתו“ משיב

43) כ"ה ברשב"א לפנינו. ובאבודרהם שב- הערה 20 העתיק „נשמה יתירה וכשנכנס לימיו“. וראה ספר הפרדס שם: והנה הוא כמחשבה מעתה ובטורח ובעסק, ונפשו אינה שמחה כאשר בתחלה.

44) בארחות חיים ובכל בו שבהערה 8*: לפי שאין נפש יתירה כ"ט אחר שיש בו טורח מאשר יאכל לכל נפש שיעשה בו.

45) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רמב ובקו"א שם סק"ב. סי' תקכ"ט.

46) ברא"ש (פסחים שם פ"י ס"ט) שנשמך על

להלכה בזה וכיו"ב. וצ"ב בנדו"ד — למה כתב הרמב"ם הטעם לברכת בשמים ב- מוצאי שבת (ובפרט שלא כתב הטעם שמברכין על הנר במוצ"ש בפ"ע, אלא — במקום שנוגע להלכה⁵⁴).

ואין לומר שכוונתו בזה לבאר מ"ש בהלכה שלפנ"ז⁵⁵ שבמוצאי יו"ט (ויום הכפורים) אינו צריך לברך על הבשמים, וממשיך בהלכה זו, ולמה מברכים על הבשמים במוצאי שבת (דוקא) מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת כו" — כי ע"פ זה העיקר חסר מן הספר, מדוע דו- אבת הנפש ליציאת השבת ולא ליציאת יו"ט וכיו"ב:

לפי השיטה שדאבון הנפש הוא מפני הנשמה יתירה שיצאה — מובן טעם ה- חילוק בין שבת ויו"ט, כי ביו"ט אין נשמה יתירה כנ"ל באורך (והרי הענין דנשמה יתירה" ויציאתה במוצ"ש נלמד ממ"ש, וכיום השביעי שבת וינפש" כנ"ל) ובכתוב מדובר בשבת ולא ביו"ט ו- יוהכ"פ); אבל בלשון הרמב"ם, מפני ש- הנפש דואבת ליציאת שבת" אין לכאורה טעם והסברה במה נשתנו יו"ט ויוהכ"פ שאין מברכין בהם על הבשמים, ומדוע אין אומרים בהם שהנפש דואבת ליציאת יו"ט וכיו"ב.

[במגיד משנה⁵⁶ מבואר, שאין הנפש דואבת אלא ביציאת שבת שהיתה נחה מכל מלאכה" (וכדברי הר"ן הנ"ל). אבל אין חילוק זה נרמז בלשון הרמב"ם, מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת⁵⁷].

שאינן צריכים בשמים כי אין הנפש דו- אבת (ע"ד דברי הר"ן הנ"ל).

ו. והנה אף שכמה ראשונים הביאו הענין דנשמה יתירה כטעם על ברכת ב- שמים במוצאי שבת — הרמב"ם לא הזכירו, וז"ל (בהל' שבת⁴⁹): ולמה מבר- כים על הבשמים במוצאי שבת מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת⁵⁰ משמחין אותה ומיישבין אותה בריח טוב.

ואף שבהגה"מ מציין ע"ז למאמר הגמ' „נשמה יתירה כו", ומשמע שכוונתו לומר ולפרש דמ"ש הרמב"ם, הנפש דו- אבת ליציאת שבת" היינו מ"ש בגמ' שב- מוצ"ש נוטלין מהאדם את הנשמה יתירה שניתנה לו — הנה מסתימת לשון ה- רמב"ם, „מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת" ולא הזכיר אודות הנשמה יתירה שבגמ', לכאורה משמע שאין כוונתו⁵¹ ל- נשמה יתירה, אלא שהנפש (סתם) דואבת ליציאת השבת (בכלל)⁵².

[והרי זהו שינוי עיקרי נוסף בתוכן — אם דאבון הנפש הוא מיציאת השבת עצמה, או (רק) ממה שניטל ממנו (נשמה יתירה) על ידי יציאת השבת].

גם יש לדייק, שברובא דרובא אין דרכו של הרמב"ם לכתוב בה"ד טעמי המצות⁵³ והמנהגים, וכשכותב טעם ה"ז משום שנוגע לגוף הדין, שיש נפק"מ

(49) ספכ"ט.

(50) ברמב"ם הוצאת פרענקל הובאה גירסא „השבת". וכהונא בשו"ע אדה"ז שם ר"ס רצז.

(51) ראה גם מעשה רוקח לרמב"ם כאן. וראה

הערה הבאה.

(52) ואולי ס"ל דמאמר הנ"ל דנשמה יתירה הוא

אגדתא וע"פ מרז"ל (ירוש' פאה פ"ב ה"ד. וראה ב"ב קל, ב) דאין למדין מאגדה.

(53) ראה גם הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב בקר"א.

(54) בהלכה כז, ב) הדין ד„אור שהוקדח מן

העצים ומן האבנים מברכין עליו במוצ"ש".

(55) הכ"ח.

(56) לרמב"ם הכ"ח.

(57) אף שכותב „השבת" ולא „היום".

וקידוש" במוצאי שבת („ביציאתו“) זקו-
קים לענין של שמחה כו', וכמובן שאין
מקום ל„זכירת שבת וקידוש“ במצב של
„נפש דואבת“⁶². ולכאורה זוהי הכוונה
בספר הפרדס לרש"י⁶³ (לאחרי שמבאר
שעל ידי הבשמים „הוא מפיג צערו ולא
יתעצב אל לבו בזוכרו ששת ימי ה-
מעשה“) – „וכל זה תקנו כדי שיהא
זכרון שבת בלבו ויהא שמוח אף בצאתו“.

ועפ"ז מובן הטעם שלא הביא ה-
רמב"ם הענין דיציאת „נשמה יתירה“,
אלא כתב „מפני שהנפש דואבת ליציאת
שבת“ – כי זה מדגיש (יותר) השייכות
דברכת בשמים לחיוב הבדלה, הקשורה
עם יציאת השבת (בכלל) – ולא רק עם
יציאת הנשמה יתירה מן האדם. והיינו
דברכת הבשמים אינה רק לתקן ענין
שבמוצאי שבת (דאבון הנפש) אלא ענינה
הוא (גם) המשכת פעולת וזכרון שבת
בלאחרי השבת, ולכן ה"ז חלק והשלמה
לזכירת שבת (בהבדלה)⁶⁴.

62 משא"כ ביר"ט, אף שגם אז יש חיוב הבדלה
(כנ"ל ברמב"ם הי"ח), מ"מ אין הנפש דואבת בשעת
הבדלה (מכיון שלא „היתה נחה מכל מלאכה“,
כמ"ש במ"מ) ולכן איצ' לברך על הבשמים.

63 נסמן בהערה 40.

64 וי"ל דנפק"מ להלכה: א) כשמבדיל ביום
ראשון, דגם אז יכול לברך על הבשמים** (ולא
כנטור ושו"ע (ודאדה"ז) אורח סרצ"ט סי' (ס"ט)),
כיון דהוי חלק מענין ההבדלה. ב) לאידך, באם אין
לו יין להבדיל וכיו"ב, איצ' לברך על הבשמים
במוצ"ש***. ועצ"ע.

* ולא כתבו הרמב"ם בפירוש, כי מכללי
הרמב"ם שאין דרכו לחדש דינים יד מלאכי כללי
הרמב"ם אות ה' וש"נ).

** ראה פירוש רשב"ץ לברכות (אה"ק,
תשל"א) נג, ב (ד"ה ולענין בשמים). ולהעיר מ-
רמב"ם שם ה"ד. אבל אינו מברך על האור אלא
מוצ"ש בלבד (ולא הזכיר „בשמים“).

*** אבל ראה רשב"ץ שם.

ובפרט שלעיל בפרק זה⁶⁵ כתב הרמב"ם
בפירוש „כשם שמקדשין בלילי שבת
ומבדילין במוצאי שבת כך מקדשין ב-
לילי ימים טובים ומבדילין כו' שכולם
שבתות ה' ה"ן].

וצ"ל שהרמב"ם לא נחית כאן לבאר
החילוק בין שבת ויו"ט אלא לבאר עצם
השייכות דברכת בשמים למוצ"ש.

ז. ויש לומר, שכוונתו בזה היא להג-
דיר השייכות דברכת בשמים להבדלה,
שאינה ענין צדדי, אלא שהיא מעצם
תוכן ענין ההבדלה.

כלומר: זה שמברכים על הבשמים
במוצאי שבת בעת הבדלה הוא לא רק
כדי לשמח וליישב הנפש מדאבונה, אלא
זה שייך לעצם חיוב הבדלה.

ביאור הדבר:

בתחילת הפרק⁶⁵ כתב הרמב"ם ד-
מצות קידוש של יום השבת היא: „זכרהו
זכירת שבת וקידוש וצריך לזכרהו ב-
כניסתו וביציאתו כו' וביציאתו בהבד-
לה“, והיינו שגם הבדלה ענינה קיום
מצות „זכור את יום השבת לקדשו“⁶⁶,
שתוכנה – „זכירת שבת וקידוש“: ומטרת
זכרון זה ביציאת השבת הוא (כמשנ"ת
במק"א⁶⁷) כדי להמשיך זכרון השבת גם
בימי החול שלאחרי, כמובן גם בפש-
טות שע"י זכירת קדושת שבת בעת
שיוצאין משבת לימי החול זוכרים את
יום השבת בימי החול.

וזהו גם השייכות דברכת בשמים ל-
הבדלה, כי כדי לזכרו „זכירת שבת

65 הי"ח.

66 פכ"ט ה"א.

67 יתרו כ, ח.

68 לעיל ע' 99 ואילך.

השבת", כדי שיציאת השבת תהי' מתוך שמחה, ולכן מתחיל בהעיקר – „משמחין אותה כו“.

ט. לפי ביאור זה בשיטת הרמב"ם – שברכת בשמים שייכת לעצם ענינה של הבדלה – יש לבאר בפשטות⁶⁶ טעם הדין דבלייל יו"ט שחל להיות במוצאי שבת אין מברכים על הבשמים⁶⁷:

במצות קידוש והבדלה דשבת כתב הרמב"ם (כנ"ל) „כשם שמקדשין בלילי שבת ומבדילין במוצאי שבת כך מקדשין בלילי ימים טובים ומבדילין במוצאיהן ובמוצאי יום הכפורים שכולם שבתות ה' הן“.

ולכן, כשחל יו"ט במוצאי שבת, הרי נמשך משביתת וקדושת שבת בימי היו"ט הבאים תיכף לאחריו [ובפרט שלהלכה הרי נקטינן (וכן פסק הרמב"ם⁶⁸) שסדר הברכות ביו"ט שחל להיות במוצאי שבת „מקדש קידוש יום טוב כו' ואח"כ מבדיל“] באופן שהמנוחה והשמחה דשבת נמשכות ביו"ט, ובמילא אין מקום לבשמים, כי אין כאן דאבון הנפש, אלא שמחת הנפש.

(משיחות ש"פ בהו"ב וש"פ במדבר תשמ"ה:

י"ג ניסן תשמ"ו)

לקו"ש חל"א

ח. עפ"ז יש לבאר עוד כמה שינויים בין לשון הרמב"ם ולשון אדה"ז בשול-חנו:

ברמב"ם כ' „(מפני שהנפש דואבת כו') משמחין אותה ומיישבין אותה בריח טוב“: ואילו אדה"ז כ' „כדי להשיב את הנפש שהיא דואבת כו' לפיכך מיישבים ומשמחין אותה בריח טוב“, היינו שהרמב"ם הקדים „משמחין“ ל„מיישבין“, ואדה"ז מקדים „מיישבים“ ל„משמחין“:

לפי הטעם שברכת בשמים היא משום יציאת הנשמה יתירה, הרי עיקר פעולת הבשמים היא השבת הנפש – כי נטילת נשמה יתירה גורמת חלישות⁶⁹ החיות כו', ולכן צריכים להשיב הנפש: אלא שאח"כ מוסיף אדה"ז גם „משמחין אותה“ – לבאר מהות השבת הנפש ע"י ה-בשמים, כי סו"ס אין כאן השבת הנפש ממש (שהרי אין פעולת הבשמים להשיב הנפש כמו שהיתה בשבת לפני שניטלה הנשמה יתירה) אלא רק „משמחין“ את הנפש (סתם):

משא"כ להרמב"ם עיקר ענין ברכת הבשמים הוא לשמח את הנפש, היפך דאבון הנפש (צערה וכו') על „יציאת

65 ראה פרש"י תענית שם ד"ה נשמה יתירה (הא') „והוי חלש“. ובשו"ת הרשב"א (הובא לעיל בפנים): אבדה ממנו נשמה יתירה והוא נחלש. ובשבלי הלקט השלם סק"ל: ובמוצאי שבת ניטלת ממנו נשמה אחת ונשאר חלוש ע"כ צריך להריח ב-בשמים ובריח טוב כדי להתחזק. ועד"ז בעוד ראשו-נים.

66 וא"צ למ"ש במ"מ „עונג יו"ט עולה כ-

בשמים“ – ע"ד הג"ל בתוס' (ושאר ראשונים) שב-הערה 47.

67 ראה רמב"ם הכ"ב שלא הזכיר בשמים.

68 ש.ם.

פ.ט.

בדורנו זה – דער דור האחרון אין גלות און דור הראשון פון גאולה – לאחרי וואָס מ'האַט שוין דעם ריבוי הכי גדול פון „מעשינו ועבודתינו“ פון אידן במשך כל הדורות והשנים שלפני זה, און איצטער האָט מען שוין פאַרענדיקט אויך די לעצטע בירורים – איז איצטער די הדגשה בעיקר ולכל לראש אויף דער סיום ושלמות וגמר העבודה – צו ברענגען דעם גימ"ל פון גאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש!

(משיחות לילות ג', ד', ה', ועש"ק וש"ק פרשת כי תשא, י"ד י"ח אד"ר תשנ"ב)

בדורנו זה – הדור האחרון בגלות והדור הראשון דהגאולה – לאחרי שישנו כבר הריבוי הכי גדול ד"מעשינו ועבודתינו" דבניי במשך כל הדורות והשנים שלפני זה, וכעת סיימו גם את הבירורים האחרונים – הרי ההדגשה עכשיו בעיקר ולכל לראש על סיום ושלמות וגמר העבודה – להביא את הגימ"ל דגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש!

ל ז כ ו ת

הרה"ת ר' שלום בן פריידא שיחי'

לרפואה שלימה וקרובה

לאויוש"ט ובריאות

ובכל המצטרך